

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

ПЕРЕВЕРЗЄВА НІНА МИКОЛАЇВНА

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи на здобуття наукового ступеня
магістра публічного управління

Миколаїв – 2020

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили. Інститут державного управління.

Керівник: кандидат педагогічних наук
Доцент кафедри соціальної роботи, управління та педагогіки
Костєва Тетяна Богданівна

Рецензент: кандидат політичних наук, доцент
Соловйова Анна Сергіївна

Захист відбудеться 27 лютого 2020 року на кафедрі публічного управління та адміністрування Чорноморського національного університету імені Петра Могили. Інститут державного управління

З роботою можна ознайомитись у бібліотеці чорноморського національного університету імені Петра Могили. Інституту державного управління за адресою: 54003, м.Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Держава сьогодні приділяє підвищену увагу інтересам суспільства, оскільки процвітання держави безпосередньо залежить від рівня життя населення та соціальної безпеки суспільства. Від того, наскільки суспільство забезпечене всім необхідним, залежить і рівень процвітання держави, тому питання соціальної безпеки стають актуальними як ніколи. Проте на відміну від систем забезпечення економічної та військової безпеки, система забезпечення соціальної безпеки розроблена значно гірше. У неї немає чітко визначеної структури, а низка галузей, які входять до цієї системи, функціонують самі по собі, не взаємодіючи або слабо взаємодіючи з іншими елементами. Оскільки безпека населення і умови життя суспільства повинні стати пріоритетом при прийнятті рішень державою, розробка сильної системи забезпечення соціальної безпеки стає дуже важливим завданням.

Стан соціальної безпеки в суспільстві знаходиться в прямій залежності від рівня життя населення. Соціальна безпека не може бути забезпечена тільки діями офіційних і неофіційних владних інститутів. вона вимагає сприятливих соціально-економічних умов. А отже, основним завданням системи забезпечення соціальної безпеки стає контроль за соціальними процесами і недопущення погіршення стану соціальної системи і її елементів.

Соціальна безпека є результатом ефективності державної соціальної політики, яка заохочує створення соціально незалежного, єдиного і стабільного громадянського суспільства. Саме тому сьогодні актуальним є аналіз системи забезпечення соціальної безпеки в Україні.

Проблема соціальної безпеки як складова економічної безпеки держави є предметом дослідження у наукових працях Г. Пастернак-Таранушенко, А. Приятельчук та О. Іщенко та ін. Економічну сутність та методологію оцінки рівня соціальної безпеки розкривають такі вчені як О. Іляш, М. Кальницька, Н. Коленда та багато ін. Однак, недостатньо висвітлюється комплексне відображення соціальної безпеки як багаторівневої системи та відповідні механізми державного регулювання.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є аналіз державної політики забезпечення соціальної безпеки в Україні.

З огляду на поставлену мету визначені такі дослідницькі **завдання**:

- дослідити сутність, поняття та система соціальної безпеки, розкрити механізм та етапи управління соціальною безпекою;
- проаналізувати міжнародний досвід реалізації забезпечення соціальної безпеки;
- охарактеризувати нормативно-правові акти щодо аналізу ефективності забезпечення соціальної політики;
- визначити шляхи забезпечення соціальної безпеки України.

Об'єктом дослідження є соціальна безпека як складова національної безпеки держави.

Предметом дослідження є механізми забезпечення соціальної безпеки в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в процесі дисертаційного дослідження використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні наукові методи. Так, структурно-функціональний та системний аналіз дали змогу всебічно вивчити структуру соціальної безпеки. Історичний метод дав можливість відстежити певні зміни законодавчої бази, на основі якої здійснюється забезпечення соціальної безпеки в Україні. Метод порівняльного аналізу був використаний для зіставлення досвіду реалізації забезпечення соціальної безпеки в різних країнах світу. Для аналізу законодавчих актів та нормативних документів використовувався системно-аналітичний метод.

Сукупність цих та інших методів і прийомів дала змогу забезпечити всебічність вивчення проблеми та достовірність висновків. Варто зазначити, що в роботі широко використовується комплексний підхід до методології дослідження, коли методи, які застосовуються, доповнюють один одного.

Наукова новизна одержаних результатів обумовлена тим, що дане дослідження є спробою комплексного аналізу особливостей та механізмів забезпечення соціальної безпеки в Україні. Зокрема, автором було:

- уточнено поняття «соціальна безпека», під яким варто розуміти властивість соціальної системи, що передбачає існування стану захищеності особистості, соціальної групи, спільності від загроз порушення їх життєво важливих інтересів, прав, свобод;

- запропоновано необхідні кроки для забезпечення соціальної безпеки України: прийняти Соціальний кодекс України, однак суттєво доопрацювати проект, який є сьогодні, зміцнювати соціальне законодавство; збільшувати систему фінансування і управління галузями соціальної сфери; зменшувати соціально-класову диференціацію суспільства за допомогою введення прогресивної шкали оподаткування; активізувати боротьбу з корупцією; підтримувати інститут сім'ї і стимулювати народжуваність; проводити ефективну регіональну політику.

Практичне значення одержаних результатів. Положення і висновки дослідження можуть бути використані для подальшого науково-теоретичного дослідження соціальної безпеки як складова національної безпеки держави; у навчальному процесі при підготовці студентів за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування».

Структура роботи зумовлена її метою та завданнями і складається зі вступу, трьох розділів, що мають дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел (76 найменувань). Загальний обсяг роботи становить – 96 сторінок, з яких – 85 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та основні завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення виконаної роботи. Наведено результати апробації основних положень та особистий внесок автора дослідження.

У **першому розділі** «Теоретико-методологічні підходи визначення соціальної безпеки» з'ясовано сутність, поняття та система соціальної безпеки, розкрито механізм та етапи управління соціальною безпекою, досліджено міжнародний досвід реалізації забезпечення соціальної безпеки.

Підрозділ 1.1. «Соціальна безпека: сутність, поняття та система соціальної безпеки» присвячений аналізу поняття та системи соціальної безпеки. З'ясовано, що соціальна безпека - це стан захищеності особистості, соціальної групи, спільності від загроз порушення їх життєво важливих інтересів, прав, свобод. Соціальна безпека являє собою властивість соціальної системи, а соціальна політика - це заходи, спрямовані на поліпшення якості функціонування соціальної системи, в тому числі і на поліпшення забезпечення соціальної безпеки.

Встановлено, що систему соціальної безпеки становлять національні інтереси у соціальній сфері, об'єкти соціальної безпеки, загрози соціальній безпеці, суб'єкти забезпечення соціальної безпеки та механізми забезпечення соціальної безпеки (ри. 1.1.).

Загрозу національній безпеці в соціальній сфері представляють: розшарування суспільства на вузьке коло багатих і переважну масу малозабезпечених громадян; збільшення питомої ваги населення, що живе за межею бідності; зростання безробіття, а загрозу фізичному здоров'ю нації несе криза систем охорони здоров'я та соціального захисту населення, зростання споживання алкоголю і наркотичних речовин.

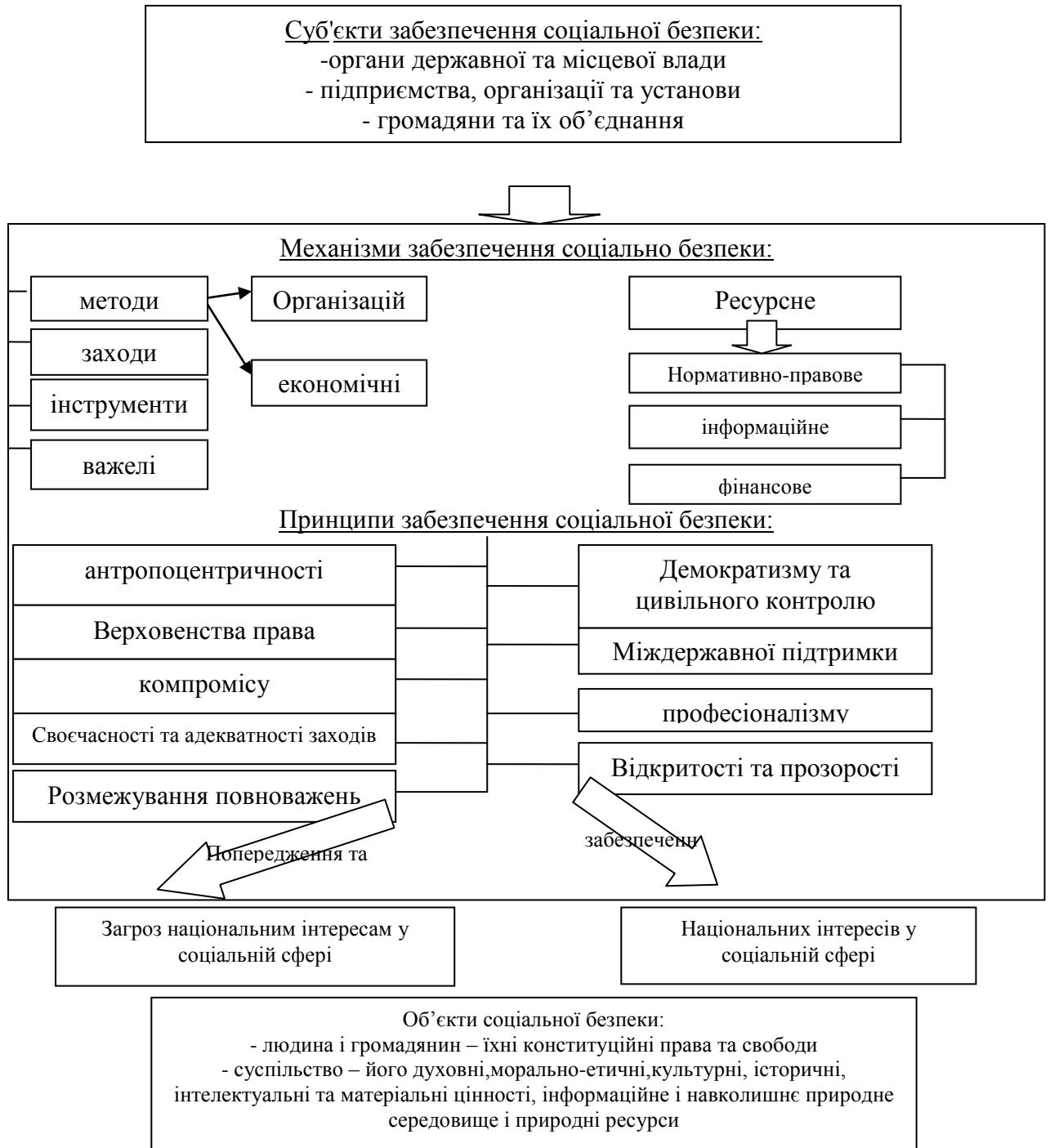

Рис. 1.1. Система соціальної безпеки

У підрозділі 1.2. «Механізм та етапи управління соціальною безпекою» розкрито механізм забезпечення соціальної безпеки як це цілісної системи, функціонування якої направлене на перешкоджання виникненню, послабленню або подолання загроз соціальній безпеці та підвищення її рівня шляхом впливу органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій та самих громадян на соціальні процеси в суспільстві, що пов'язано з використанням ряду методів, заходів, інструментів і важелів з урахуванням загальноприйнятих принципів і критеріїв.

Доведено, що під механізмом управління соціальною безпекою варто розуміти цілісну систему послідовних етапів, взаємопов'язаних структурних елементів, методи та інструменти цілеспрямованого впливу органів державної влади та місцевого

самоврядування (суб'єктів управління) на соціально-економічні процеси на державному та регіональному рівні (об'єкти управління) для перешкоджання виникненню, ослаблення або подолання загроз соціальній безпеці.

У підрозділі 1.3. «Міжнародний досвід реалізації забезпечення соціальної безпеки» з'ясовано, що формуванню сучасних систем соціальної безпеки у світі сприяло усвідомлення необхідності створення соціальних амортизаторів ринкових ризиків, а саме - уникнення соціальних ризиків, тобто обставин, що об'єктивно погіршують життєдіяльність особи через сукупність соціально-економічних чинників, за яких виникає необхідність у соціальному захисті. За змістом найчастіше виокремлюються такі соціальні ризики, як непрацевдатність, безробіття, втрата годувальника, малозабезпеченість та інші.

Обґрунтовано, що більшість країн світу соціальну безпеку відносять до компонентів національної. Проблема забезпечення соціальної безпеки включена до нормативно-правових актів, що регулюють питання забезпечення національної безпеки.

У другому розділі «Аналіз реалізації державної політики забезпечення соціальної безпеки» розкрито закони України та інші нормативно-правові акти щодо аналізу ефективності забезпечення соціальної політики

У підрозділі 2.1. «Закони України та інші нормативно-правові акти щодо аналізу ефективності забезпечення соціальної політики» визначено, що соціальна безпека як підсистема у системі національної безпеки України протягом тривалого часу не визначалася, не оформлювалася та не реалізовувалася. Функція щодо забезпечення соціальної безпеки людини в Україні закріплена за державою на конституційному рівні. Людина, її життєво важливі потреби, права, свободи та інтереси є об'єктом соціальної безпеки держави.

Відзначено, що ключовим нормативно-правовим актом щодо аналізу ефективності забезпечення соціальної політики є Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» №1277 від 29 жовтня 2013 року. У цьому документі соціальна безпека розглядається як складова економічної безпеки, та визначаються індикатори, за якими рівень забезпечення соціальної безпеки.

З'ясовано, що в Україні створено ґрунтовну нормативно-правову базу для регулювання соціальної безпеки, однак і вона потребує вдосконалення та доповнення.

У підрозділі 2.2. «Індикатори соціальної безпеки України» висвітлено систему індикаторів, за якими оцінюється соціальна безпека в нашій країні.

Для оцінки стану соціальної безпеки України, згідно Наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» №1277 від 29 жовтня 2013 року, використовують індикатори - стимулятори та де стимулятори. Під показниками стимуляторів слід розуміти ті показники, які здійснюють позитивний вплив на коефіцієнт соціальної безпеки, тобто сприяють підвищенню рівня безпеки. Показники-дестимулятори - це ті показники, що сприяють зниженню рівня соціальної безпеки та визначають низькі коефіцієнти безпеки (рис. 2.1.).

Механізм розробки і дослідження системи таких показників та індикаторів повинен сприяти виявленню та оцінці ступеня і міри соціальних загроз у системі забезпечення національної безпеки України. Завдяки такій системі з оцінкою різнопланових загроз можна виявити найбільш небезпечні процеси і деформаційні тенденції, які притаманні певному стану соціальної безпеки на різних етапах розвитку суспільного життя.

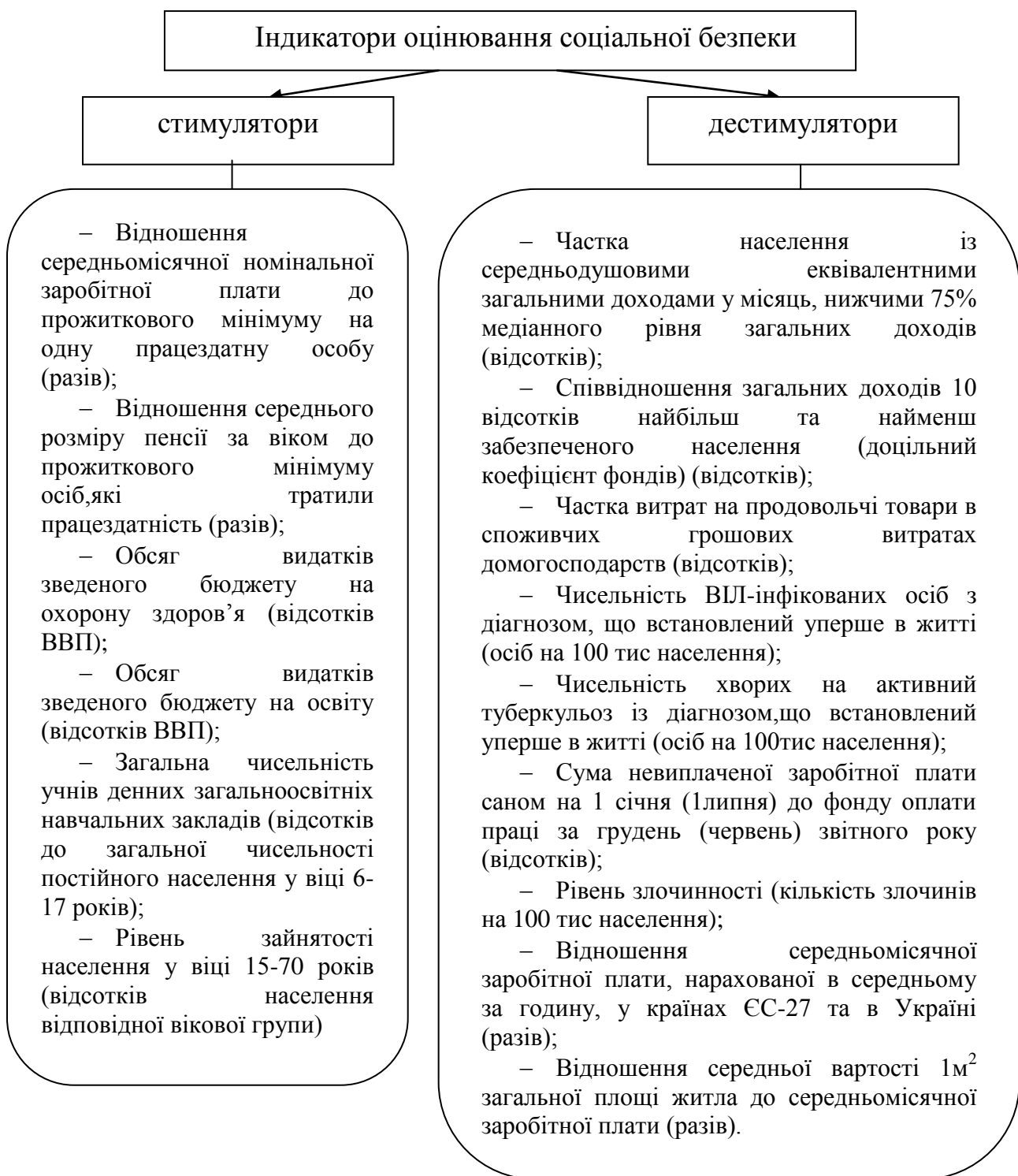

Рис. 2.1. Індикатори оцінювання стану соціальної безпеки

У підрозділі 2.3. «Державні інститути забезпечення соціальної безпеки» визначено, що відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки» № 964 IV від 19 червня 2003 р. в питаннях національної безпеки інституційний супровід здійснюють: Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Рада національної безпеки і оборони України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Національний банк України; суди загальної юрисдикції; Прокуратура України; місцеві державні адміністрації; Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України.

Доведено, що в Україні створено систему органів державної влади, які покликані забезпечувати соціальну безпеку наших громадян. Однак, у функціях цих органів відсутня пряма вказівка на забезпечення соціальної безпеки. Функціональні повноваження, діяльність державних інститутів системи забезпечення соціальної безпеки регламентовані низкою правових актів.

У третьому розділі «Шляхи забезпечення соціальної безпеки України» розкрито заходи щодо реалізації забезпечення соціальної безпеки України, механізми реалізації соціальної безпеки та надано практичні рекомендації із забезпечення соціальної безпеки України.

У підрозділі 3.1. «Заходи щодо реалізації забезпечення соціальної безпеки України» визначено, що сьогодні в Україні існує нагальна потреба глибоких еволюційних змін у соціальній сфері. Зокрема, необхідним є створення оновленої системи соціального забезпечення європейського рівня в Україні, яка має базуватися на активному законотворчому процесі в галузі соціального забезпечення.

Загалом, соціальна безпека в системі державного управління є декларованою у законодавстві про соціальну безпеку, однак на практиці є несформованою та нереалізованою. При посиленні економічної, зовнішньо- та внутрішньополітичної нестабільності в Україні, значному впливі внутрішніх і зовнішніх загроз на національну і соціальну безпеку різко зростає запит на прийняття і реалізацію заходів задля стабілізації ситуації і виходу України на траєкторію відновлення і розвитку.

У підрозділі 3.2. «Механізми реалізації соціальної безпеки» показано, соціальна безпека залежить від соціальної політики держави, яка є гарантією захищеності соціальних інтересів особи, суб'єктів господарювання, суспільства та держави (на національному та регіональному рівнях) від внутрішніх і зовнішніх загроз. Забезпечення (гарантування) соціальної безпеки на всіх рівнях є пріоритетним завданням соціальної політики держави.

Встановлено, що в Україні створено правове підґрунтя соціальних пріоритетів – зокрема в частині гарантій у сферах медичного та пенсійного забезпечення, соціальних виплат і допомог, соціального страхування й охорони материнства, оплати праці тощо. Соціальні гарантії, в частині їх конституційного визначення, отримали досить значне розширення у вітчизняній законодавчій базі, а за деякими показниками навіть випередили європейський досвід. Але зазначені позитивні зміни все ще не набули сталого, системного характеру, не забезпечили глибинних змін у соціальній структурі суспільства та у суспільній свідомості.

У підрозділі 3.3. «Практичні рекомендації із забезпечення соціальної безпеки України» визначено основні напрями і способи забезпечення соціальної безпеки українського суспільства, які зводяться до того, що необхідно:

- прийняти Соціальний кодекс України, однак суттєво доопрацювати проект, який є сьогодні, зміцнювати соціальне законодавство;
- збільшувати систему фінансування і управління галузями соціальної сфери;
- зменшувати соціально-класову диференціацію суспільства за допомогою введення прогресивної шкали оподаткування;
- активізувати боротьбу з корупцією. Сьогодні прийнято низку нормативно-правових актів та створено систему органів для боротьби із цим негативним явищем, однак проблема корупції залишається актуальною для України. А саме ця проблема суттєво впливає на якість життя наших громадян, і відповідно, на рівень соціальної безпеки;
- підтримувати інститут сім'ї і стимулювати народжуваність;
- посилювати соціальну мобільність суспільства через активізацію інвестиційної політики;

– активізувати використання сучасних соціальних технологій надання допомоги і підтримки населенню.

Відзначено, що в Україні існує низка проблем у сфері забезпечення соціальної безпеки. Зокрема, необхідним є ведення ефективної регіональної політики, державної політики боротьби із злочинністю, корупцією, забезпечення економічного зростання країни тощо.

ВИСНОВКИ

У **висновках** узагальнено головні результати магістерського дослідження.

На підставі здійсненого дослідження сформульовано такі основні висновки і рекомендації.

1. Встановлено, що поняття «соціальна безпека» носить комплексний, системний характер. У вузькому розумінні «соціальна безпека» зводиться до функції держави із матеріального забезпечення певних категорій потребуючих громадян. У широкому розумінні поняття «соціальна безпека» ототожнюється з поняттям «національна безпека», та може визначатися як складна система зовнішніх і внутрішніх зв'язків особистості, суспільства і держави, стан яких визначає соціальну незалежність держави, стабільність і стійкість системи соціального захисту населення, здатність системи соціального захисту до системного саморегулювання, розвитку і вдосконалення, рівень і якість життя, рівень безробіття, стабільність заробітної мінімальної плати і її відповідність прожитковому соціальному мінімуму.

Під соціальною безпекою варто розуміти стан безпеки особистості, суспільства і держави від цілого комплексу різних загроз соціального, економічного, екологічного і іншого характеру - безробіття, бідності, злочинних посягань, забруднення навколишнього середовища, техногенних катастроф тощо.

2. Встановлено, що під механізмом управління соціальною безпекою варто розуміти цілісну систему послідовних етапів, взаємопов'язаних структурних елементів, методи та інструменти цілеспрямованого впливу органів державної влади та місцевого самоврядування (суб'єктів управління) на соціально-економічні процеси на державному та регіональному рівні (об'єкти управління) для перешкодження виникненню, ослаблення або подолання загроз соціальній безпеці.

Управління соціальною безпекою містить п'ять етапів: формування системи управління соціальною безпекою; оцінка стану соціальної безпеки; оцінка стану та можливостей державного та регіонального управління щодо забезпечення соціальної безпеки; розробка та провадження інструментарію державного та регіонального управління соціальною безпекою; моніторинг, спостереження та контроль.

Виявлено, що міжнародний досвід реалізації забезпечення соціальної безпеки доводить, що забезпечення соціальної безпеки – це гарантія незалежності країни, умова стабільної та ефективної життєдіяльності суспільства.

Важливими елементами механізму забезпечення соціальної безпеки більшості розвинених держав світу є: безперервний комплексний моніторинг відбуваються соціальних явищ в суспільстві; розробка критеріїв якісних і кількісних індикаторів стану соціальної стабільності як всієї держави, так і кожного суб'єкта; прогнозування комплексу чинників, що визначають загрозу соціальної стабільності в суспільстві; створення моделей соціальних проектів; розробка комплексних заходів по виходу із зони соціальної безпеки.

3. Встановлено, що в Україні систему нормативно-правових актів, що забезпечують соціальну безпеку та реалізацію соціальної політики, становлять міжнародно-правові акти, ратифіковані Україною (Статут ООН, Загальна декларація прав людини, Міжнародні пакти про громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права, Європейська Конвенція про захист прав людини, Заключний акт наради з

безпеки та співробітництва в Європі та інші, та нормативно-правові акти вітчизняного законодавства (Конституція України, закони України «Про національну безпеку України», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про соціальні послуги», Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України»).

З'ясовано, що для оцінки стану соціальної безпеки України використовується низка індикаторів - стимуляторів та де стимуляторів. Ця система індикаторів визначена наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» №1277 від 29 жовтня 2013 року.

Під показниками стимуляторами слід розуміти ті показники, які здійснюють позитивний вплив на коефіцієнт соціальної безпеки, тобто сприяють підвищенню рівня безпеки. Показники-дестимулятори - це ті показники, що сприяють зниженню рівня соціальної безпеки та визначають низькі коефіцієнти безпеки.

Встановлено, що в Україні створено систему органів державної влади, які покликані забезпечувати соціальну безпеку наших громадян. Питаннями соціальної безпеки в нашій країні займаються Президент, КМУ, Верховна Рада України, міністерства та ЦООВ, місцеві державні адміністрації, РНБО, Державні військові організації та правоохоронні органи та інші.

Однак, у функціях цих органів відсутня пряма вказівка на забезпечення соціальної безпеки.

4. З'ясовано, що механізм забезпечення соціальної безпеки України представлено системою інституцій та інститутів соціальної, нормативно-правової, інформаційної та економічної спрямованості. Основу інституційного забезпечення становить нормативно-правове забезпечення, яке визначає права та свободи громадян України, здійснює розподіл повноважень та обов'язків державних органів влади щодо забезпечення соціальної безпеки.

Задля забезпечення соціальної безпеки сьогодні в Україні необхідно:

- прийняти Соціальний кодекс України (із суттєвими доопрацюваннями проекту Кодексу);
- збільшувати систему фінансування і управління галузями соціальної сфери та зменшувати соціально-класову диференціацію суспільства за допомогою введення прогресивної шкали оподаткування;
- активізувати боротьбу з корупцією та активізувати використання сучасних соціальних технологій надання допомоги і підтримки населенню.
- підтримувати інститут сім'ї і стимулювати народжуваність, посилювати соціальну мобільність суспільства через активізацію інвестиційної політики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ

1. Переверзева Н.М. Соціальна безпека країн Східної Європи / Н.М. Переверзева // Науково-практична конференція «Лісабонський договір – 10років після набуття чинності. Що змінилося у функціонуванні ЄС?», Миколаїв, Україна, 2 грудня 2019 р. Тези. – Миколаїв, 2019. (у друці).

АНОТАЦІЇ

Перєверзєва Н.М. Реалізація державної політики забезпечення соціальної безпеки України. – На правах рукопису.

Магістерську роботу присвячено розкриттю особливостей реалізації державної політики забезпечення соціальної безпеки України. Досліджено сутність, поняття та система соціальної безпеки, під якою варто розуміти властивість соціальної системи, що передбачає існування стану захищеності особистості, соціальної групи, спільності від загроз порушення їх життєво важливих інтересів, прав, свобод. Розкрито механізм та етапи управління соціальною безпекою. Проаналізовано міжнародний досвід реалізації забезпечення соціальної безпеки. Охарактеризовано нормативно-правові акти щодо аналізу ефективності забезпечення соціальної політики. А також визначено шляхи забезпечення соціальної безпеки України.

Ключові слова: державна політика, національна безпека, соціальна безпека, механізм забезпечення соціальної безпеки, система соціальної безпеки

Pierievierzieva N.M. Implementation of the state social security policy of Ukraine. - On the rights of the manuscript.

The master's thesis is devoted to revealing the peculiarities of the implementation of the state social security policy of Ukraine. The essence, concept and system of social security, under which should be understood the property of the social system, which presupposes the presence of a state of protection of the individual, social group, community from threats of violation of their vital interests, rights, freedoms, is investigated. The mechanism and stages of social security management are revealed. The mechanism of social security of Ukraine is represented by a system of institutions and institutes of social, regulatory, informational and economic orientation. The basis of institutional support is the legal and legal provision, which defines the rights and freedoms of Ukrainian citizens, distributes the powers and duties of state authorities to ensure social security. The international experience in the implementation of social security is analyzed. The legislative acts on the analysis of social policy effectiveness are described. It has been found that a number of stimulators and where stimulators are used to assess the social security situation of Ukraine. This system of indicators is defined by the order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine "On approval of the Methodological recommendations for the calculation of the level of economic security of Ukraine" № 127 of October 29, 2013. Ways of providing social security of Ukraine are also determined.

Keywords: state policy, national security, social security, social security mechanism, social security system